

بررسی نقش بنگاههای کوچک و متوسط در اشتغالزایی ، رقابت پذیری صنعتی و فناوری اطلاعات و نوآوری در فضای کسب و کار در ایران

محمدعباسی نورآبادی

گروه مدیریت بازرگانی داخلی ، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی ، اهواز ، ایران

Ravankaran87@gmail.com

چکیده :

بنگاههای کوچک و متوسط می توانند نقش کلیدی در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا نمایند . انعطاف پذیری بنگاههای کوچک و متوسط به گونه ای است که قادرند در شرایط تحریم نیز با تمرکز بر بازار های داخلی و تولید محصولات متنوع ، کمک شایانی به رشد و تعالی صنعت در کشور نمایند . با تمرکز بر سه هدف ویژه در این بنگاهها یعنی ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی ، رقابت پذیری صنعتی و فناوری اطلاعات و نوآوری در فضای کسب و کار می توان فاصله میان اهداف تدوین شده در برنامه های توسعه را با اهداف عملیاتی و قابل اجرا ، به یکدیگر نزدیکتر ساخت. هدف این مقاله بررسی اهداف ویژه تاثیر گذار بر عملکرد بنگاههای کوچک و متوسط بوده و روش انجام این پژوهش از نوع توصیفی- تحلیلی می باشد. برای تحقق اهداف ویژه می بایست زیر شاخه های هر یک از اهداف شناسایی گردیده و با تمرکز و فعال سازی واحد ها و نهاد ها ی ذیربط ، در جهت بهبود عملکرد بنگاههای اقتصادی ، گام های اساسی برداشت . در این مقاله با اشاره به اینکه پرداخت تسهیلات به تنهایی گره گشای مشکلات این قبیل بنگاهها نیست به ارائه راهکارهایی در قالب پیشنهادها پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: اشتغال ، توسعه اقتصادی ، رقابت پذیری صنعتی ، فناوری اطلاعات و نوآوری ، بنگاههای کوچک و متوسط

1-مقدمه

در برنامه سوم توسعه ۱۳۸۴-۱۳۸۰ بصورت گذرا طرح هایی جهت بنگاههای کوچک و متوسط به دولت ابلاغ شد. در برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۹-۱۳۸۵ که در پنجاه و دو بند و در جهت کاهش تصدی گری دولت تدوین گردید، بصورت پر رنگ تر راهکارهایی جهت فعالسازی این بخش از صنعت در دستور کار دولت قرار گرفت. رویکردی که به دنبال بسط و گسترش زیر ساختهای لازم برای بهبود بنگاههای کوچک و متوسط می بایست در برنامه دولت مد نظر قرار گیرد. در برنامه های پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰) و ششم توسعه (۱۳۹۹-۱۳۹۵) راهکارهایی نیز در خصوص معافیت های مالیاتی، بخشودگی جرایم بانکی و پرداخت تسهیلات با نرخ مناسب به جهت بهبود وضعیت بنگاههای کوچک و متوسط گنجانده شد. هدف برنامه ششم توسعه رسیدن به نرخ رشد هشت درصدی است و لذا در دوران پسا تحریم می بایست بخش صنعت بیش از نه درصد رشد داشته باشد، بنابراین نقش صنایع کوچک و متوسط بجهت نیل به رشد مورد نظر بسیار حائز اهمیت می باشد (نویخت، ۱۳۹۵).

جهت نیل به این هدف در برنامه ششم توسعه تسهیلاتی به ارزش شانزده هزار میلیارد تومان از سوی بانک مرکزی و با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت در دوران پسا تحریم اختصاص یافته است. این تسهیلات به ان بخش از بنگاههایی تعلق می گیرد که صرفا مشکل تامین مالی داشته و به سایر بنگاههای کوچک و متوسط که مشکلاتی نظیر کسب و کار ومدیریتی دارند، این تسهیلات تعلق نمی گیرد (دیوانداری، ۱۳۹۵).

بدین ترتیب ان بخش از بنگاههای کوچک و متوسط که مشکلات مدیریتی و کسب و کار دارند، از تسهیلات مذکور بی بهره خواهند ماند و بخش دیگر، از تسهیلاتی بهره مند خواهند شد که میزان اثر بخشی تسهیلات مذکور در رشد و شکوفایی چرخه اقتصادی بدرستی مشخص نخواهد بود.

قریب به هفت هزارو پانصد طرح کوچک و متوسط متقاضی دریافت تسهیلات مذکور بوده که به دو هزار طرح تا پایان مرداد ماه سال جاری، مبلغ سه هزارو دویست میلیارد تومان تسهیلات پرداخته شده است. همچنین همه ی طرحهای مذکور تا پایان شهریور ماه سال جاری تسهیلات دریافت خواهند کرد (نعمت زاده، ۱۳۹۵).

بیش از ۳۵٪ اشتغال کشور در بخش صنعت و معدن و همچنین یک سوم از تولید ناخالص ملی با فعالیتهای این بخش محقق میشود و این موضوع تاکید بر نقش کارآمد واحدهای صنعتی در رشد اقتصادی کشور ایران دارد. اما همین بخش پر اهمیت و مهم اقتصادی رشد ۱۰٪ منفی در سال ۱۳۹۱، رشد ۵٫۶٪ منفی در سال ۱۳۹۳، رشد ۰٪ در سال ۱۳۹۴ پیش بینی رشد ۴٫۲٪ را در سال ۱۳۹۵ را رقم زده است. از طرفی همین واحدها در طول برنامه های توسعه گذشته نیز از تسهیلات بانکی بهره مند بوده اند.

بنابراین، مسئله پژوهش حاضر این است که پرداخت مستقیم و صرف تسهیلات به یک بخش خاص از بنگاههای کوچک و متوسط به تنهایی در رشد صنایع کوچک و متوسط و به تبع ان در رشد اقتصادی کشور اثر بخش نخواهد بود و برای دستیابی

به هدف برنامه ششم توسعه میبایست در زیر ساختها ، سرمایه انسانی ، ایجاد فضای رقابتی و فناوری اطلاعات و نوآوری سرمایه گذاری صورت گیرد .

به این منظور در پژوهش حاضر ابتدا به بیان اهداف عمومی که منجر به تشکیل بنگاههای کوچک و متوسط در کشور گردید پرداخته شده است و سپس از میان اهداف مذکور به بررسی اهداف ویژه یا خاص ، یعنی آن دسته از اهدافی که بنگاههای کوچک و متوسط با تمرکز بر آن اهداف قادر به تحرک در فضای اقتصادی در سطوح ملی و بین المللی خواهند بود ، پرداخته شد. پس از بیان اهداف ویژه ، به بررسی پیشینه تحقیقات انجام شده که در این راستا صورت گرفته ، اشاره شده و پس از بررسی نتایج هر تحقیق به مقایسه آن با امارهای توصیفی که توسط وزارت صنعت ، معدن و تجارت گرد آوری شده ، پرداخته گردید تا با تحلیل مقایسه ای بین تحقیقات انجام یافته و اقداماتی که می بایست جهت عملی نمودن اهداف ویژه صورت گیرد ، نقش بهتری برای بنگاههای کوچک و متوسط در شکوفایی و رشد اقتصادی ترسیم نمود.

در بخش پیشنهادات تحقیق ، به ارائه پیشنهادات و راهکارهایی در این حوزه پرداخته شده است . پیشنهادهایی که از مشاهدات مستقیم در میان واحدهای کوچک و متوسط صنعتی و یا از طریق مصاحبه با اهل فن و خبره گان و فعالان اقتصادی حاصل گردیده است .

۲- ادبیات تحقیق

2-1- اهداف عمومی از تشکیل بنگاههای کوچک و متوسط

برخی از اهداف تشکیل بنگاههای کوچک و متوسط در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از جمله کشور ایران فهرست شده است :

- چالاکي و انعطاف پذیری بنگاههای کوچک و متوسط در مقایسه با واحدهای بزرگ صنعتی
- توان رقابتی بالا در شرایط عدم اطمینان محیطی
- کنترل و نظارت بیشتر بر نیروی کار در مقایسه با واحدهای بزرگ
- صرفه اقتصادی در تولید و کاهش حجم سرمایه گذاری در صنایع بزرگ
- برخورداری از فرصتهای رشد سریع
- متنوع سازی محصولات با سرعت بالا بنا بر درخواست و نیاز بازار
- پدیده جهانی شدن و تغییر در محیط رقابتی بازارها
- ایجاد نوآوری در فضای کسب و کار
- مبارزه با بیکاری ، اشتغالزایی و توسعه اقتصادی
- توسعه مناطق محروم با ایجاد شهرکهای صنعتی (پارکهای صنعتی) و تمرکز زدایی و بومی سازی صنعت در مناطق محروم

- کنترل الودگی هوا با انتقال صنایع به بیرون از شهرهای کلان
 - حداکثر بهره برداری و استفاده از منابع طبیعی
 - جلوگیری از مهاجرت روستائیان بسوی شهرها
 - تشویق سرمایه گذاران به سرمایه گذاری در مناطق خاص
 - هم افزایی صنایع کوچک و متوسط در تجارب مشترک و فناوری که اطلاعات مشترک
 - تحقق اهداف آمایش سرزمین و بهبود شرایط منطقه ای نظیر متوازن نمودن اشتغال و رشد صنعتی در مناطق مختلف
 - کاهش ضایعات و استفاده مجدد از آنها به دلیل مجاورت در مناطقی که در کنار صنایع بزرگ مستقرند
 - افزایش توان رقابتی واحدهای صنعتی از طریق تقلیل و سرشکنی هزینه های تولید با واگذاری بخش های مختلف تولیدی هزینه از طرف صنایع بزرگ به واحدهای صنعتی کوچکتر در شهرکهای صنعتی
 - توزیع ثروت در جامعه
 - تامین و تربیت نیروی انسانی متخصص و ماهر جهت واحدهای صنعتی بزرگ
- صنایع کوچک و متوسط امتیازات قابل توجهی نسبت به صنایع بزرگ دارند و این امر آنها را قادر می سازد سریع تر و موثر تر به تحولات فزاینده جهانی پاسخ دهند . توسعه صنایع کوچک باعث ارتقاء مردم سالاری در جامعه می شود و جامعه مدنی باعث مشارکت کارآفرینان در نظام اقتصادی ، سیاسی و اجتماعی کشور می گردد. (Kamyabi, 2011)

2-2- اهداف تخصصی و ویژه از تشکیل بنگاههای کوچک و متوسط

اهداف عمومی از تشکیل بنگاههای کوچک و متوسط در کشور های توسعه یافته و در حال توسعه مشترک می باشد ، اما با توجه به اینکه در کشور های توسعه یافته ، دولت هیچ نقشی در تشکیل این بخش ندارد ، بر خلاف کشور های در حال توسعه که دولت به عنوان ناظر و مجری این بخش دخالت دارد ، وجه تمایز میان بنگاههای کوچک و متوسط در اهداف تخصصی و ویژه تجلی می یابد . اهدافی که پیاده سازی و اجرای آن از یک کشور به کشور دیگر و از یک منطقه به منطقه دیگر با توجه به زیر ساختهای فرهنگی ، اجتماعی ، سیاسی و ... ان مناطق تفاوت ایجاد خواهد کرد و این تفاوت ها هستند که باعث می شود یک هدف خاص در یک کشور کاملاً نتیجه بخش باشد در حالیکه همان هدف در کشوری دیگر با شکست مواجه گردد. پس رشد و زوال بنگاههای کوچک و متوسط بستگی به نحوه موفقیت بنگاهها در اهداف ویژه و مکان اجرای طرح دارد . استناد به اهداف ویژه برای تمام بنگاههای کوچک و متوسط که در حوزه های جغرافیایی متفاوت قرار گرفته اند، یکسان نخواهد بود .

برخی اهداف ویژه و تخصصی که فعالیت در قلمرو آنها منجر به تحرک بیشتر بنگاههای کوچک و متوسط گردیده و نمود ان در رشد اقتصادی و صنعت ملی و در بهبود جایگاه کشور ایران در سطح بین المللی تاثیر گذار بوده و شاخص های اساسی در میان کشور ها محسوب میگردند و مورد ارزش یابی و پایش مستمر قرار می گیرند، عبارتند از :

۲-۲-۱- ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی

۲-۲-۲- افزایش فناوری اطلاعات و نوآوری در فضای کسب و کار

۲-۲-۳- رقابت پذیری صنعتی در بنگاههای کوچک و متوسط

۲-۲-۱- ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی

یکی از اهداف ویژه و مهم تشکیل شهرکهای صنعتی و فعال سازی بنگاههای کوچک و متوسط، ایجاد اشتغال پایدار و مبارزه بایکاری است. اما واقعیت آن است که تنها تعداد محدودی از بنگاههای کوچک و متوسط توانایی ایجاد اشتغال و کارآفرینی را دارند. به عبارتی تنها بخش اندکی کارآفرین تلقی شده یا ایجاد اشتغالی قابل توجه در دوره معین را نشان میدهند. ایجاد اشتغال قابل توجه در دوره معین در ادبیات این حوزه با معیار رشد سریع سنجیده میشود و مطالعات موجود نشان میدهد که حدود ده درصد از بنگاههای اقتصادی میتوانند رشدی سریع را تجربه کنند (فیض پور و همکار، ۱۳۸۷).

همچنین در تحقیق مذکور بیان شده که تنها چهار درصد از بنگاههای باچنین ویژگی توانسته اند حدود هفتاد درصد از اشتغال ایجاد شده در یک دوره را به خود اختصاص دهند. مطالعه آنها نشان داد که ایجاد اشتغال توسط بنگاههای کوچک و متوسط به شدت تحت تاثیر مکانی است که بنگاه در آن قرار گرفته است.

مطالعات انجام شده در این تحقیق بیانگر آن است که بنگاههای کوچک و متوسط با بنگاههای بزرگ رفتار متفاوتی را در ایجاد اشتغال و نابودی آن ارایه میدهند که این تفاوتها عبارتند از:

- جریان اشتغال در بنگاههای کوچک بیشتر از بنگاههای بزرگ است.
- جریان اشتغال در بنگاههای کوچک از روند نسبتا با ثباتی نسبت به بنگاههای بزرگ برخوردار است.
- در دوران رکود، ایجاد اشتغال در بنگاههای کوچک پایدارتر از اشتغالی است که توسط بنگاههای بزرگ ایجاد شده است.

در مطالعات دیگر توسط برج (۱۹۷۹-۱۹۸۱) در امریکا، استوری و همکاران (۱۹۸۹) در انگلستان، برودرل و پریسندوفر (۱۹۹۸) در آلمان، دلمار و همکارانش (۲۰۰۳) در سوئد، آوتی، ارتی، نیوس و والی نیوس (۲۰۰۰) در فنلاند و مطالعات انجام شده در کبک کانادا تاکید گردیده است که تنها بنگاههای کوچک و متوسط بارشد سریع قادر به ایجاد اشتغال و کارآفرینی در سطح بالایی هستند (فیض پور و همکاران ۱۳۸۶).

در گزارشی از سازمان توسعه و همکاریهای اقتصادی^۱ (OECD) در زمینه نقش بنگاههای کوچک و متوسط با رشد سریع بر اشتغال تاکید نموده و کوشیده تا ویژگی بنگاههای با رشد سریع را شناسایی نماید. بررسی نقش دولت بعنوان عاملی که بتواند بر رشد بنگاههای کوچک و متوسط موثر باشد از دیگر مقوله های مورد تاکید این مطالعه بوده است. در مطالعه OECD بین هشت تا ده درصد از بنگاههای کوچک و متوسط بعنوان بنگاههایی با رشد سریع تعیین شده اند.

¹ Organization for Economic Co-operation and Development

بنا بر اظهارات وزیر صنعت، معدن و تجارت فریب ۷۵۰۰ واحدهای کوچک و متوسط متقاضی دریافت تسهیلات از محل مصوبه جدید دولت مبنی بر پرداخت تسهیلات ۱۶ هزار میلیارد تومانی هستند. از میان این حجم انبوه واحدهای متقاضی تسهیلات، چند درصد رشد سریع را تجربه نموده اند؟ (نعمت زاده، ۱۳۹۵)

از دیگر نتایج این تحقیق که توسط OECD انجام شده، آن بود که تحقیق مذکور نتایج مشترکی را در کشورهای مختلف نشان می دهد. مثلا اگر چه بنگاههایی با رشد سریع در همه بخش ها و مناطق مختلف یافت می شوند، اما می توان تمرکز آنها را در بعضی از بخش ها و مناطق مشاهده نمود.

در زمینه رشد سریع بنگاهها، مدلی نیز از نحوه تخمین رشد سریع بررسی شده است (فیض پور وهمکاران، ۱۳۸۶). در تحقیقی دیگر در راستای ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی کشور، بیان گردید بنگاههای کوچک و متوسط نقشی اساسی در توسعه اقتصادی کشور ایفا می کنند و در واقع توسعه اقتصادی عبارت است از رشد اقتصادی همراه با تغییرات اساسی در اقتصاد و افزایش ظرفیت های تولیدی اعم از ظرفیت های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. توسعه اقتصادی اهدافی دارد که شامل افزایش شرکت و رفاه مردم جامعه با ریشه کنی فقر و ایجاد اشتغال می باشد (واحد مقدم، ۱۳۹۳). بنگاههای کوچک و متوسط برای کشورهای در حال توسعه بیشترین اهمیت را در اشتغالزایی، کارافرینی و رشد صادرات غیر نفتی دارند (کاباران زاد قدیم وهمکاران، ۱۳۹۰).

توسعه زمینه های خود اشتغالی در کشور از طریق حمایت از کارآفرینان و صنعتگران فاقد سرمایه، استفاده از امکانات پارکهای تکنولوژی و امکانات تحقیقاتی، ایجاد صندوق حمایتی از کارآفرینان و در نهایت معرفی کارآفرینان و خود اشتغالگران به صنایع کوچک و متوسط میسر می باشد. همچنین خوسه های صنعتی نقش مهمی در اشتغالزایی و کارافرینی دارند (ریاحی، ۱۳۹۳).

به استناد مقاله های ذکر شده، نقش بنگاههای کوچک و متوسط در ایجاد اشتغال و کارافرینی و توسعه اقتصادی مشهود است، لیکن امارهای توصیفی گرد آوری شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت از محل منابع معتبر جهانی نشان از فاصله عمیق میان ایده ها تا عملکردها را نشان میدهد.

جدول ۱: رتبه ایران در سرمایه انسانی و تحقیقات در خلال سالهای ۲۰۱۴ - ۲۰۱۱

کشور	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
ایران	۵۸	۵۴	۵۶	۴۶

جدول ۲: رتبه ایران در زیر ساختها در خلال سالهای ۲۰۱۴-۲۰۱۱

تعداد کشورها / سال	۲۰۱۱/۱۲۵	۲۰۱۲/۱۴۱	۲۰۱۳/۱۴۲	۲۰۱۴/۱۴۳
ایران	۹۲	۸۸	۷۹	۸۱

جدول ۳: پیش بینی نرخ بیکاری در ایران در خلال سالهای ۲۰۲۰-۲۰۱۵

کشور	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
ایران	%۱۲,۳	%۱۳,۲	%۱۳,۷	%۱۴,۱	%۱۴,۵	%۱۴,۸

۲-۲-۲- افزایش فناوری اطلاعات و نوآوری در فضای کسب و کار

مواردی که از نظر چشم انداز افق ۱۴۰۴ مرتبا در برنامه های چهارم، پنجم و ششم توسعه بر آنها تاکید شده است، عبارتند از: فناوری اطلاعات، نهادهای مالی، مدیریت و منابع انسانی، خوشه سازی و بازاریابی صنایع کوچک و متوسط.

اکثر بنگاههای کوچک و متوسط به دلیل هزینه های زیاد مکانیزه کردن و عدم آشنایی با فناوری های جدید در طول زمان، کیفیت محصولات و خدمات را از دست می دهند و توانایی آنها در حفظ موقعیت در سطح منطقه و جهان کاهش می یابد. لذا حمایتهای لازم برای خرید و نصب سخت افزارها و تجهیزات مورد نیاز و ایجاد شبکه های ارتباطی بین بنگاههای کوچک و متوسط با یکدیگر و با سازمانهای حامی آنها از طریق فناوری های اطلاعاتی و شبکه های کامپیوتری باید مورد توجه دولت و نهادهای دولتی قرار گیرد (حسن خانی وهمکار، ۱۳۹۳). سیاست گسترش فناوری اطلاعات در صنایع بوسيله دولت از نظر مدیران صنایع در برنامه چهارم توسعه کشور نا موفق بوده است (کاباران زاد قدیم و همکاران، ۱۳۹۰).

صنایع کوچک و متوسط نقش مهمی در فرایند تغییر فناوری بر عهده دارند. آنها منبع قابل توجهی از فعالیت های نوآور هستند و در آنها سرعت تبدیل فعالیت ها با روشهای اجرایی بسیار بالا است (ریاحی، ۱۳۹۳).

در کشور ایران، با توجه به سیاستهای حمایتی دولت در بخش صنایع به ویژه بنگاههای کوچک و متوسط و تاکید سریع در برنامه های توسعه ای کشور، بویژه در ماده ۸۰ و ۱۵۸ به نظر میرسد عملکرد دولت با امارهای توصیفی گرد اوری شده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت شکاف زیادی را نشان میدهد. برای سنجش نوآوری در فضای کسب و کار معمولا از چنین پارامتر استفاده می گردد. این شاخص ها عبارتند از: نهادها^۲، پیچیدگی (بلوغ) کسب و کار^۳، زیر ساختها^۴، بلوغ بازار^۵، خروجی دانش و فناوری^۶ و خلاقیت.

² -Institutions

³ -Business sophistication

⁴ -Infra structure

⁵ -Market sophistication

⁶ -Knowledge and Technology

جدول ۴: رتبه نهادها در کشور ایران در خلال سالهای ۲۰۱۱—۲۰۱۴

سال عملکرد	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
تعداد کشورها	۱۲۵	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۳
رتبه ایران	۱۱۴	۱۲۸	۱۳۲	۱۳۱

جدول ۵: رتبه ایران در پیچیدگی (بلوغ) کسب و کار

سال عملکرد	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
تعداد کشورها	۱۲۵	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۳
رتبه ایران	۱۱۴	۴۹	۱۲۰	۱۳۶

جدول ۶: رتبه ایران در خروجی دانش و فناوری

سال عملکرد	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
تعداد کشورها	۱۲۵	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۳
رتبه ایران	۴۵	۷۳	۹۶	۱۱۳

جدول ۷: رتبه ایران در شاخص نوآوری جهانی

سال عملکرد	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
تعداد کشورها	۱۲۵	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۳
رتبه ایران	۹۵	۱۰۴	۱۱۳	۱۲۰

۲-۲-۳- رقابت پذیری صنعتی در بنگاههای کوچک و متوسط

از برنامه سوم توسعه تا برنامه ششم، بر اهمیت و نقش بنگاههای کوچک و متوسط در اقتصاد و همچنین بر سهم این بنگاهها در ارتقاء توان رقابتی صنایع تاکید شده است. مثلا در ماده هشتاد برنامه پنجم توسعه بیان گردیده که به دولت اجازه داده می شود در راستای ایجاد اشتغال پایدار، توسعه کارآفرینی، کاهش عدم تعادل منطقه ای و توسعه مشاغل نو اقدام های زیر را انجام دهد الف - حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه ها، خوشه ها و زنجیره های تولیدی، ایجاد پیوند مناسب بین بنگاههای کوچک و متوسط (اعطا کمک های هدفمند) و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی و توسعه و بازاریابی در بنگاههای کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها.

ب - رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاههای کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاههای بزرگ و رقابت پذیر ماده یکصد و پنجاه و هشت بند الف برنامه توسعه اقتصادی کشور اشاره شده که در راستای حمایت از استقرار صنایع در شهرکها و نواحی صنعتی و رقابت پذیری تولیدات صنعتی و معدنی به دولت اجازه داده می شود در قالب بدهی های سنواتی کمکهای لازم به شهرکها و نواحی صنعتی دولتی و غیر دولتی بویژه در امور تامین راه ، اب ، برق ، گاز و تلفن تا ورودی واحدهای مستقر در این شهرکها را در مناطق انجام دهد .

در سالهای اخیر تعداد خوشه های صنعتی مرتب افزایش یافته و صاحب نظران اقتصادی و نهادهای بین المللی ، در توصیه های خود به کشورهای در حال توسعه ، بر خوشه سازی صنایع کوچک تاکید نموده اند (Humpher et al,1995) .

بر اساس گزارش انکتاد^۷ خوشه های صنعتی امکان افزایش توان رقابتی را برای صنایع کوچک و متوسط فراهم می آورند . از نواحی صنعتی بعنوان بزرگراه دستیابی به رقابت پذیری یاد می شود (UNCTAD , 1998) .

در صورت بهره برداری از صرفه های بیرونی ، فعالیت موثر نهادها ، ارائه خدمات ضروری و بالاخره تقویت و همکاری بین واحدها ، توان رقابتی صنایع مستقر در تجمع های صنعتی در حد بالایی افزایش می یابد (عباسی نژاد ، ۱۳۸۵) .

یونیدو^۸ (UNIDO) با معرفی شاخص عملکرد رقابت پذیری^۹ (CIP) یک پایه ای برای رقابت پذیری با تاکید بر توسعه تولیدات صنعتی برقرار نموده است . بر اساس تعریف ارائه شده از سوی یونیدو منظور از رقابت پذیری صنعتی ، توانایی کشورها برای ماندگاری و افزایش حضور هم زمان در بازارهای داخلی و بین المللی بوده و این امر از طریق توسعه فعالیت های صنعتی دارای ارزش افزوده بالاتر و ارتقای محتوای فناوری تحقق می یابد. (UNIDO , 2015) .

شاخص عملکرد رقابت پذیری (CIP) مشتمل بر هشت شاخص می باشد که عبارتند از :

- ۱- سرانه ارزش افزوده تولیدات صنعتی
- ۲- سرانه صادرات صنعتی
- ۳- سهم تکنولوژی بالا و متوسط از مجموع ارزش افزوده محصولات صنعتی
- ۴- سهم ارزش افزوده تولیدات صنعتی از تولید ناخالص ملی
- ۵- سهم تکنولوژی بالا و متوسط از مجموع صادرات محصولات صنعتی
- ۶- سهم صادرات صنعتی از مجموع صادرات
- ۷- اثا ر کشور بر تولیدات صنعتی (کارخانه ای) در سطح جهانی
- ۸- اثا ر کشور بر صادرات صنعتی (کارخانه ای)

⁷-United nations conference on trade and development

⁸--United nations industrial development organization

⁹-Competitive industrial performance

جدول ۸ : سهم ایران از تولیدات کارخانه ای (صنعتی)

کشور	رتبه	سهم (درصد)
ایران	۳۷	۰,۳

جدول ۹ : تولید ناخالص داخلی به نسبت قیمت جاری (میلیون ریال)

کشور	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
ایران	۳۶۶,۳	۳۹۳,۵	۴۰۴,۵	۴۲۲,۷	۴۴۲,۷	۴۶۴,۵	۴۸۸

جدول ۱۰ : رتبه ایران در شاخص عملکرد رقابت پذیری صنعتی طی دوره ۲۰۰۸-۲۰۱۲

کشور	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲
ایران	۷۶	۵۸	۵۵	۶۵	۶۷

۳- یافته های تحقیق و جمع بندی

تحقیق حاضر با توجه به مطالعات میدانی و کتابخانه ای صورت گرفته در این حوزه و امارهای توصیفی گرد اوری شده توسط وزارت صنعت ، معدن و تجارت و همچنین با توجه به تجربه عملی محقق در زمینه بنگاههای کوچک و متوسط ، درصدد شناخت بهتر عملکرد این بنگاهها برآمده و با تمرکز در سه حوزه اشتغال و توسعه اقتصادی ، فناوری اطلاعات و نوآوری در فضای کسب و کار و رقابت پذیری صنعتی به موارد ذیل دست یافته است .

پیش بینی شاخص نرخ بیکاری برای کشور ایران از سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۰ از ۱۳,۲ درصد به ۱۴,۸ درصد افزایش خواهد یافت که نشان از فعالیت ناکافی بنگاههای کوچک و متوسط و دولت در زمینه های ذیل میتواند باشد :

- توجه ناکافی به سرمایه انسانی و تحقیقات انجام شده در این بخش از صنعت
- عدم توجه کافی به زیر ساخت ها
- موانع موجود در دستیابی بنگاهها به رشد سریع

در خصوص فناوری اطلاعات و نوآوری در فضای کسب و کار ، شاخص جهانی نوآوری ایران از رتبه ۹۵ در میان کشورها در سال ۲۰۱۱ به رتبه ۱۲۰ در سال ۲۰۱۴ تقلیل یافته است . البته این افت درجه نوآوری ناشی از عدم توانایی متخصصین ، نخبگان ، کارآفرینان و مخترعین کشور نبوده ، بلکه بخاطر عدم اطمینان شرایط محیطهای نهادی و کم تحرکی بنگاههای کوچک و متوسط بواسطه تحریم های ظالمانه از سوی ایالات متحده امریکا و اروپا علیه کشور ایران بود . در تایید این ادعا رتبه ایران در خروجی دانش و فناوری در سال ۲۰۱۱ و از میان ۱۲۵ کشور ۴۵ بود ، در حالیکه همین شاخص در سال ۲۰۱۴ و از میان ۱۴۳ کشور ، ۱۱۳ اعلام شده است . این بدین معنا

است که در مقطعی از زمان که تحریم ها شدت نیافته بود ، کشور ایران روند مثبت و مناسبی را در تولید و خلق دانش و بسط و توسعه ان در پیش گرفته بود که با شدت یافتن تحریم های اقتصادی و محدودیتهای تحمیلی این روند سیر نزولی داشته است .

در خصوص رقابت پذیری در صنعت ، در سال ۲۰۱۲ رتبه و جایگاه ایران از میان ۱۴۸ کشور ، رتبه ۶۷ را کسب نمود .

سهم کشور ایران از تولیدات کارخانه ای (صنعتی) با رتبه ی ۳۷ در میان کشور ها ، عدد ۰.۳٪ می باشد . همچنین پیش بینی میزان تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۵ رقم ۳۹۳.۵ میلیون دلار و در سال ۲۰۲۰ رقم ۴۸۸ میلیون دلار را نشان میدهند . بررسی بعمل آمده حاکی از رشد تقریباً یکنواخت و مثبت در زمینه تولید ناخالص ملی است .

4- پیشنهادها

ریسک پرداخت تسهیلات به بنگاههای کوچک و متوسط را بالا ارزیابی می کنند . محیط های نهادی در ایران معمولاً اطلاعات جامع و روشنی از صورتهای مالی بنگاهها ، وضعیت اشتغال و نیروی انسانی بکار گیری شده ثابت در بنگاههای مذکور ، اطلاعات در زمینه بازارهای داخلی و خارجی و اطلاع از میزان توان رقابتی بنگاههای اقتصادی ندارند . پرداخت تسهیلات صرف به تنهایی راه علاج نبوده ، و سیاستهای حمایتی دولت با پرداخت مستقیم تسهیلات به بنگاههای زود بازده نیز ثمر بخش نبوده است .

پیشنهاد می گردد برای اثر بخشی تسهیلات در بنگاههای کوچک و متوسط مسیر پرداخت تسهیلات در سه مرحله مورد پایش قرار گیرد :

- مرحله اول پایش :

گام نخست - پایش پیش از پرداخت تسهیلات توسط سازمانهای ذیربط، شامل اطلاع از کمیت نیروهای شاغل در بنگاه متقاضی در یافت تسهیلات از طریق کنترل اماری بر لیست های حقوق و دستمزد و بیمه

گام دوم - کنترل صورتهای مالی از قبیل میزان خرید ، فروش ، هزینه ، سود و زیان توسط سازمانهای ذیربط

اهمیت گام نخست در حفظ و صیانت از حقوق شاغلین ، امنیت شغلی ، کنترل نا محسوس مدیران و صاحبان بنگاهها در تصمیم گیریهای انی مبنی بر اخراج نیروی انسانی و جلوگیری از افزایش نرخ بیکاری ، اشتغال پایدار و رشد سریع بسیار حائز اهمیت است.

• مرحله دوم پایش :

گام نخست - پرداخت غیر مستقیم تسهیلات به بنگاههای متقاضی در یافت تسهیلات ، تسهیلات مورد تقاضا در بنگاهها معمولا صرف خرید و توسعه ماشین الات و یا تامین سرمایه در گردش جهت مواد اولیه مورد نیاز می گردد . بانکهای عامل می بایست بر نحوه مصارف تسهیلات ، اشراف کامل داشته و از پرداخت تسهیلات بصورت مستقیم به متقاضیان ، اجتناب نمایند . گام دوم - اطلاع از وضعیت بازارهای داخلی و خارج بنگاههای اقتصادی از طریق دسترسی به سامانه صورت معاملات تجاری اهمیت گام نخست جلوگیری از انحراف در مصرف تسهیلات دریافتنی در سایر امور و کاهش ریسک بازگشت سرمایه و کاهش حجم مطالبات معوق بانکی می باشد .

• مرحله سوم پایش :

ارجاع صورتهای مالی از سوی بنگاههای اقتصادی به سازمانهای ذیربط جهت بررسی اثار مثبت یا منفی تسهیلات دریافت شده و بررسی امکان پرداخت تسهیلات مجدد به بنگاههای مذکور . پیشنهاد می گردد به منظور افزایش تولید ناخالص ملی می بایست علاوه بر بازارهای داخلی به دنبال جذب بازارهای فرا ملی نیز بود به این منظور می بایست توان رقابتی بنگاههای کوچک و متوسط را از طریق مشارکت نهادهای ذیربط در ایجاد پل ارتباطی میان تولید کنندگان داخلی با متقاضیان خارجی ، برقرار و همپنین مشارکت از طریق قراردادهای اختیار معامله به صورت نیابتی از سوی نهادهای دولتی با مشتریان خارجی را تقویت نمود . پیشنهاد می گردد به منظور دستیابی به بازار های ملی و فرا ملی ، با بهره گیری از تکنولوژی روز و استفاده از شبکه های اینترنتی اقدام به برقراری سامانه تجاری به منظور تسهیل در معاملات تجاری در سطح ملی و فرا ملی ، تسریع در شناسایی و معرفی طرفین معامله ، تسریع در برآورد عرضه و تقاضا محصول ، ایجاد گردد .

منابع

۱- امار ها و شاخص های بین المللی ، وزارت صنعت معدن و تجارت ، گزارش عمل کرد ، رقابت پذیری صنعتی ، گزارش

شماره ی شانزدهم ، هفته دوم دی ماه ۱۳۹۵

۲- امار ها و شاخص های بین المللی ، وزارت صنعت معدن و تجارت ، پیش بینی شاخص ها کلان اقتصادی کشور ها ۲۰۲۰-

۲۰۱۵ گزارش شماره ی چهار ، هفته پنجم اردیبهشت، ماه ، ۱۳۹۵

۳- حسن خانی ، داوود ، حسن خانی ، سعید ، بررسی اشتغال فاکتور ها تاثیر گذار در عملکردها و تاثیر ان در میزان اشتغل ، کنفرانس بین المللی توسعه و تعاون و اقتصاد و مدیریت ، ۱۳۹۳

۴- دیواندری، علی، چالش تامین مالی بنگاههای کوچک و متوسط ، خبر گزاری ایلنا ، پنجم مرداد ماه ۱۳۹۵

- ۵- ریاحی، ابو الفضل، رهیافت توسعه صنایع کوچک و متوسط در ایران در قالب خوشه های صنعتی ۱۳۹۳
- ۶- سلطانی، زهرا، خوشنود، زهرا، اکبری الاشتی، طاهره، گزارشی پژوهشی در ساز و کار های تامین مالی شرکت های کوچک و متوسط ، بهار ۱۳۹۰
- ۷- عباسی نژاد ، حسین ، عبدلی ، گیلدا ، تجمع های صنعتی در توسعه صنعتی و منطقه ای ، ۱۳۸۵
- ۸- فیض پور ، محمد علی ، پوش دوز باشی ، هانیه، بنگاههای کوچک و متوسط با رشد سریع و مهم آنها در ایجاد اشتغال ، ۱۳۸۷
- ۹- فیض پور ، محمد علی ، محمودی، وهید، امامی میبیدی، مهدی، رشد سریع و عوامل موثر بر آن در بنگاههای کوچک صنایع تولیدی ایران طی بر نامه سوم توسعه ، ۱۳۸۶
- ۱۰- کاباران زادقیدیم، محمدرضا، ممقانی، علیرضا ، تیمور زاده، کاوه بررسی میزان تاثیر سیاست های حمایتی دولتی بر صنایع کوچک و متوسط در برنامه چهارم توسعه کشور ، ۱۳۹۰
- ۱۱- نوبخت، محمد باقر، نقش صنایع کوچک و متوسط در رشد اقتصادی روزنامه تابناک اقتصادی ، سه شنبه ، نهم شهریور ۱۳۹۵
- ۱۲- نعمت زاده ، محمد رضا ، ۱۳۹۵ ، پرداخت تسهیلات به بنگاههای کوچک و متوسط در راستای برنامه ی ششم توسعه، پرتال وزارت صنعت ، معدن و تجارت
- ۱۳- نوبخت، محمد باقر، نقش صنایع کوچک و متوسط در رشد اقتصادی روزنامه تابناک اقتصادی ، سه شنبه ، نهم شهریور ۱۳۹۵
- ۱۴- واحد مقدم ، حسن ، کیخا ، حمید رضا ، بررسی نقش صنایع کوچک و متوسط و توسعه اقتصادی کنفرانس بین ال مللی مدیریت ، فرهنگ و توسعه اقتصادی ، ۱۳۹۴

15-Humphery,j,smithz,H. (1995) . ((principals for promoting clusters networks of smes)) , institute of development studies , university of Sussex , uk

16 – Econmmic development , UNIDO, new york , march 1998.